

Župní zřízení.

Jaroslav Lepař.

V době, kdy odhlasovány v Národním Shromáždění velkotepé plány na vybudování našeho státního života, bylo by snad vhodné dotknouti se aspoň zběžně jednoho zákona: župního zřízení.

Veřejná správa rakouská pokulhávala již dávno před válkou, za války pak, kdy shrnuvši do své moci veškerý hospodářský život státní, měla projeviti nejvíce pochopení pro poměry a schopnosti jim vyhověti, selhala docela. Příčiny konkrétní, bezprostřední jsou různé: nedokonalé zákonodárství, neživotná organizace, nesoustavné využitkování sil a jiné. Ideovým však podkladem těchto vad byl celý vývoj a politika rakouského státu: nemožnou vládou menšiny nad většinou došlo se k četným absurdnostem, které nebylo možno odstraniti bez popření celého vládního systému. Světová válka přinesla konečné jeho shroucení. Nadešel převrat, vznik naší republiky. Tu bylo zřejmo, že na těchto základech, na kterých stálo i padalo Rakousko, nemůže existovati náš nový, mladý stát, že nemůže ho ani na venek kompromitovati ani vnitřně ničiti starými přežitky, které tolik obtížily navršíly na čestu jeho vzkříšení. Bylo by bývalo hříchem na svobodě spáchaným odpirati děle státu to, čeho k své existenci nutně potřebuje: demokratické ústavy a silné státní organizace. Jen pořádek, železný pořádek může vyvésti náš stát z přechodné nejistoty a vláda, vědoma si jsouc tohoto dobového imperativu, odhodlala se přistoupiti k radikální reformě veřejné správy naší. Slibný počátek byl učiněn zřízením župním.

Zřízení župní — vlastně krajské, poněvadž název ten opuštěn jedině z ohledu na Slovensko, ač i jeho župy padnou tomuto zřízení za oběť — není u nás zřízením cizím. Naopak, kraje vyvinuly se už za Přemyslovců jako orgány moci státní, zeměpanské. Za válek husitských příznivých demokracii vznikla též samostatně krajská samospráva reprezentovaná krajskými sjezdy. Ale již Habsburkům patrně tyto sjezdy nesvědčily, zanikají a také kraj. hejtmani ztrácejí svůj stavovský ráz a stávají se znenáhla orgány zeměpanskými a byrokratickými. Tak bylo v Čechách. Na Moravě zavedeny kraje teprve za třicetileté války, ale nemajíce historické tradice, nenabýly nikdy takového významu. Rok 1848 přinesl změnu v celém životě státním, do zřízení krajského vnesl mnohé reformy, ale i nový, možno říci rušivý moment, národnostní. Reformy odplavila následující léta; kraje znehodnoceny vzaly konečně za své. Problém jejich však tím se světa odstraněn nebyl. Objevoval se až do války v různých podobách, často národnostně, politicky zabarven, cele neprozrazil. Konečně 1917 využit Němci na roztržení a politické znehodnocení Čech, ale tento poslední, zoufalý pokus skončil fiaskem.

Státní převrat 28. října 1918 uvedl otázku krajského zří-

zení do nového světla. Země, jejichž instituce dotud byla od nás houževnatě hájena, neboť byla slibnou zárukou lepší budoucnosti, ukázaly se, že jakožto celky správní věcně i politicky řádné správě již nevyhovují. Jsou to obvody příliš velké: v celé Evropě mimo Rusko není větších; a nad to kulturní i hospodářská vyspělost obyvatelstva přinesla s sebou tolik rozmanitých a) mesnadných úkolů, že jedinému úřadu v tak velikém obvodu není absolutně možno ani zachovati žádoucí iniciativu, ani vyhověti všem potřebám obyvatelstva, poněvadž schází tu potřebná orientace. Důvody politické jsou ještě závažnější. Jde o to, aby v občanstvu byla vypěstována myšlenka jednotného státu československého, která jedině plně zajistí jeho zdárný vývoj. Dokud touto myšlenkou nejsou proniknuti všichni občané, dotud bude život státní ohrožen stále trapnou nejistotou. Uváživši tyto okolnosti, odhodlala se tedy vláda navrhnouti zrušení zemí jakožto korporací a podobně i slovenských žup a rozdělení celého státu na nové jednotky správní: župy.

Avšak ukázalo se, že system zemí, které od prvních počátků, kam jen může historie vnésti světlo, byly základem našeho národního státu, přirostli nám příliš srdcím, než abychom se s ním dovedli jen tak rozloučiti, a pak že i zájmy obyvatel zemí nepřetržitým společným vývojem tak úzce jsou spiaty, že vysloveny vážné obavy, aby přetržením těchto tisíciletých svazků nebyly vážně poškozeny zájmy celostátní. Nezbylo než nalézt vhodný kompromis mezi oběma stanovisky. To bylo velice obtížno, poněvadž system zemí zřejmě by ochromil zřízení župní, ba připravil by je škoro zúplna o význam, který jim byl přisouzen. Konečně rozhodnuto, že má tu rozhodovati vývoj a skutečná, bezprostřední potřeba. Utvořeny tři zemské svazy: Čech, Moravy se Slezskem a Slovenska, které budou prováděti úkoly, které jinak příslušejí župám, ale svým významem přesahují rozsah žup, dotýkají se zájmu větší části území zemského a nemají při tom důležitosti celostátní. Do zákona zakresleny jen hlavní rysy a podrobnější propracování ponecháno vládě, aby dle svého uznání a požadavku všeobecné účelnosti stanoviska, které úkoly případnou župním svazům a po př. umožnila sdružení menšího počtu žup nebo i okresů z různých žup k společným účelům. Tím vyrovnány rozdíly mezi oběma systémy: systému župnímu dostalo se zásadního úspěchu, zejména že k instanci postup zde župními svazy nebyl přerušen; system zemí tím však nebyl naprosto odmítnut ani přijat: ponechána mu možnost v zájmu pružnosti správy se uplatniti. Tímto kompromisem odpadlo ovšem rozdělení, jak původně zamýšleno, totiž bez ohledu na hranice zemské.

Jest tedy rozdělena republika československá na 21 žup. Jsou to území, na něž připadá 5000—6000 km² a obyvatelstva nad půl milionu, a která budou tvořiti hospodářské celky finančně

dosti silné, aby byly s to vyhověti všem úkolům veřejné správy. K národnostnímu rozdělení přihlíženo nebylo, poněvadž župy utvořeny výhradně z ohledů věcných. Poměr národností bude vyřešen zvláštním zákonem. Přece však lze očekávati, že případné spory národnostní vybijí se v župách a Národnému Shromáždění zajistí klidnější a věcnější práci.

Zásady správní reformy, na nichž spočívá zákon — ač nedošly vždy plného uplatnění — jsou hlavně: soustředění veškeré vnitřní správy v určitém obvodu v jediném úřadě státním, zdemokratisování správy spolupůsobením živlu laického, sblížení úřadů s obyvatelstvem v zájmu rychlého, správného a odborného vyřizování správní agendy.

V duchu těchto zásad odstraňuje se dosavadní dualismus ve správě, kde existovaly vedle sebe dvě jednotky správní: zeměpanská a autonomní, které, nemajice určeny hranice kompetencí, navzájem se potíraly. Existence dualismu přinesla správě více škod než užitku a přece bylo obtížno, ba nemožno ho odstraniti: my Češi nemohli připustit, aby zrušena byla samospráva, která byla jediným tehdy projevem čes. státního života, anebo dovoliti Vidni, aby postátněním samosprávy posílila svůj proti-český, německonacionální centralismus. Důvody byly tedy rázu politického. Nyní, když tento politický hrot zlomen, možno klidně přistoupiti k unifikaci ve smyslu jednotné správy státní. Sloučení to provedeno tak, aby zachována byla střední cesta mezi principem ryze byrokratickým a principem součinnosti laické. Také princip decentralisace tu z části proveden. Správu vnitřní vykonávají úřady župní a okresní. Do kompetence úřadu župního náleží dosavadní kompetence zem. správy politické, zem. sněmu i zem. výboru; působnost okres. úřadu zahrnuje záležitosti dosavadních okres. politických správ a okres. zastupitelstev resp. silničních výborů. Nemění se tedy nic na materiálním právu. Účast občanstva na veřejné správě zajištěna jednak okresními výbory a senáty, jednak župními zastupitelstvy a senáty. Každé župní zastupitelstvo volí ze sebe na své volební období stálý župní výbor. Celý význam župní autonomie spočívá na zastupitelstvu, výbor připravuje toliko usnesení pro zastupitelstvo, po případěs polupůsobí při jejich provádění. Počet členů zastupitelstva bude se pohybovati kolem čísla 40, budou voleni, avšak vláda má právo v zájmu vyloučení politiky nanejvýš třetinu jich jmenovati (podobně i u okres. výboru). Volen nebo jmenován bude každý člen na 6 let. O volbách jak župních zastupitelstev tak i okres. výborů bude vydán zvláštní zákon.

Aby docíleno bylo jednotného postupu ve vší správě župní a trvalého sblížení občanstva s úřady, má býti hlavou jak župní tak okresní samosprávy předseda župního resp. okresního úřadu, jehož líbivouli má býti členo přiměřenými kautelami. Poměr mezi autonomií a státní správou podává se také z působnosti

župních zastupitelstev, které jsou orgány poradními a usnášejícími se, kdežto moc výkonná přísluší župnímu úřadu. Mohou tedy sbory župní i okresní z vlastní iniciativy podávat návrhy úřadům ve věcech správy župní i okresní, ale i vládě ve věcech týkajících se celého státu. Pečují o správní a hospodářské zájmy obyvatelstva, účastní se rozhodování veřejnoprávních sporů župními senáty. Konečně mají i omezenou kompetenci právo tvornou a to tehdy, přiznává-li župnímu zastupitelstvu vláda výslovně právo vydávati v určité věci prováděcí nařízení, dále pak v tom smyslu, že mohou vydávati ve svém obvodu v rámci platných zákonů na úpravu svých zvláštních poměrů závazné právní normy. Finančně budou župy i okresy vybaveny právem vybíratí poplatky, příspěvky, přirážky a požadovati i plnění naturální.

Zákon župního zřízení je pouze dílčí reformou. Netýká se celé organizace, nýbrž pouhého výseku z ní. Nižší články (obce) i vrcholky správy (úřady ústřední) na reformu čekají. Je také zřejmo, že zákony ryze organizačními nebude reforma správní zcela vyčerpána: zbývá úprava řízení správního, ručení státu a jeho orgánů a mnoho jiného. Úspěch celé reformy jest bezpodmínečně závislý na celkové, od základu provedené převýchově obyvatelstva i úřednictva.

Několik poznámek o úpravě moci zákonodárné v Č. S. R.

Dr. Jiří Edelstein.

I. ÚSTAVA.

„Moc zákonodárnou vykonává pro území celé Československé republiky Národní shromáždění, skládající se ze dvou sněmoven: sněmovny poslanecké a senátu.“ Tak stanoví § 6 ústavní listiny. Jsou v něm obsaženy dvě důležité zásady: Národní shromáždění jest zásadně jediným zákonodárným orgánem pro celou republiku, organisováno pak jest podle systému dvojkomorového.

Přirozeným důsledkem, a vlastně jen konstatováním pouhého fakta jest předpis prvního odstavce § 7, že zákonodárná (a správní) činnost zemských sněmů zanikla. Neboť zákonodárná činnost sněmů zemských nebyla odstraněna teprve touto ústavou. Ta byla zrušena již § 4 prozatímní ústavy, takže i kdyby ústavní listina neobsahovala tohoto výslovného předpisu, zákonodárná moc sněmů zemských, a vlastně i sněmy samy by zrušeny zůstaly. A kdyby byly zvítězily názory stoupenců zemské autonomie, a v republice mělo existovati zvláštní zákonodárství zemské, pak nebylo by to prosté uznání existujícího práva, nýbrž zemím byla by tím udělena pravomoc zcela nová, již té doby